

**POLITECHNIKA
GDAŃSKA**

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY

dr hab. inż. arch. Justyna Martyniuk-Pęczek, prof. PG

Gdańsk, 24.05.2018 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. **Anny Sawickiej**
pt. **„MIASTO ZRÓWNOWAŻONE MOŻLIWOŚCI IMPLEMENTACJI IDEI NA PRZYKŁADZIE LUBLINA”**
napisanej pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Michała Stangela
na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej

1. Podstawa opracowania

- 1.1. Ustawa o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. nr 65 poz. 595 z dnia 14 marca 2003 r z późniejszymi zmianami (tekst jednolity na podstawie Dz. U. z 2014 r. poz. 1852, Dz.U. z 2015 r. poz. 249.)
- 1.2. Ustawa Prawo o Szkolnictwie Wyższym, Dz. U. z 2011 r. Nr 84, poz. 455, Nr 112, poz. 654, z 2012 r. poz. 1544. z dnia 18 marca 2011 z późniejszymi zmianami
- 1.3. Rozporządzenie MNiSzW w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym, oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora z dnia 03.10.2014, Dz. U. z 14.10.2014 poz. 1383
- 1.4. Zlecenie Dziekana Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej dr hab. inż. arch. Klaudiusza Fross na opracowanie recenzji rozprawy doktorskiej Anny Sawickiej z dnia 08 maja 2018 nr pisma L.dz. RAR-0/635/17/18.
- 1.5. Rozprawa doktorska: Anny Sawickiej „MIASTO ZRÓWNOWAŻONE MOŻLIWOŚCI IMPLEMENTACJI IDEI NA PRZYKŁADZIE LUBLINA”, mps. Wydział Architektury Politechniki Śląskiej, 2018

2. Ocena formalna rozprawy

Recenzowana rozprawa mgr inż. arch. Anny Sawickiej pt. **„MIASTO ZRÓWNOWAŻONE MOŻLIWOŚCI IMPLEMENTACJI IDEI NA PRZYKŁADZIE LUBLINA”** jest jednotomowym opracowaniem w formie wydruku komputerowego formatu A4 oprawionego w twardą okładkę i zawierającym 293 stron, z czego 271 stron stanowi część merytoryczną pracy (od str. 5- do str. 276).

Praca składa się z wprowadzenia i dwóch części zawierających treści właściwe. Część pierwsza opisuje idee miasta zrównoważonego i składa się z rozdziału pierwszego - Idea miasta zrównoważonego - geneza i charakterystyka idei i rozdziału drugiego - Proces implementacji idei miasta zrównoważonego. W części drugiej zawarto trzy rozdziały opisujące przykład Lubina i możliwości implementacji idei miasta zrównoważonego. Ta część pracy składa się z rozdziału trzeciego pt. Uwarunkowania przestrzenne Lublina, rozdziału czwartego Planowanie przestrzenne w Lublinie oraz rozdziału piątego Tendencje współczesnych przemian urbanistycznych Lublina. Zakończenie pracy stanowi rozdział szósty -.

Podsumowanie i wnioski. Dodatkowo w pracy dołączono bibliografię, spis ilustracji i tabel oraz streszczenie.

Rozdziały stanowiące treści właściwe rozprawy obejmują: 46 stron - rozdział pierwszy, 76 strony - rozdział drugi, 30 stron - rozdział trzeci, 37 stron - rozdział czwarty, a rozdział piąty - 52 strony. W pracy zamieszczono zbiór tematycznych ilustracji i fotografii w ilości 100. Ponadto w rozprawie zamieszczono 26 tabel, z czego większość stanowi autorskie opracowania. Bibliografia pracy jest bogata. Obejmuje 276 publikacji zwartych (w tym większość to wolumeny obcojęzyczne) oraz 52 dokumenty.

Konstrukcja przedmiotowej rozprawy doktorskiej jest charakterystyczna dla opracowań z dziedziny architektury i urbanistyki. Struktura opracowania jest prawidłowa. Jej układ podporządkowano założonym celom badawczym i przyjętym metodom oraz weryfikacji postawionej hipotezy badawczej.

Część teoretyczna rozprawy (rozdziały I i II) tworzą grunt dla badań empirycznych przedstawionych w rozdziale III, IV, V i VI.

Literatura przedmiotu została właściwie dobrana i wykorzystana zarówno w części teoretycznej, jak i empirycznej rozprawy.

2. Temat i cel rozprawy oraz jej założenia badawcze

Problem zbyt intensywnego wykorzystywania zasobów i środowiska zauważono już w okresie rewolucji przemysłowej¹, jednakże potrzeba opisanie i zdefiniowanie problemu gospodarowania środowiskiem naturalnym w polityce światowej pojawiała się dopiero po ponad 100 latach w 1972 roku podczas konferencji United Nations Environmental Program (UNEP). Po raz pierwszy pojęcie „Sustainable development” zostaje użyte w dokumencie World Commission on Environment and Development – pt. „Our Common Future”² w roku 1987. Od tego momentu narasta zainteresowanie problemami środowiskowymi w planowaniu i gospodarowaniu przestrzenią. Po ponad 30 latach, tematyka zrównoważonego rozwoju jest wciąż aktualna i nieustannie staje przed nowymi wyzwaniami, czego przejawem jest ilość publikacji w literaturze przedmiotu sięgająca ponad 4000 wolumenów. Wraz ze zmianami otoczenia gospodarczego - społecznymi ewaluują także oczekiwania co do funkcji i formy współczesnych miast. Na jej bazie narastają nowe koncepcje tj.: compact city, smart city, connected city, smart growth, landscape urbanism, design with nature, resilient city, reurbanism, flexible city, green urbanism, ecological urbanism, sustainable urbanism, które mają za zadanie wskazać kierunek rozwoju miast. Jak sama Autorka doktoratu zauważa na str. 41 „*idea miasta zrównoważonego stanowi wiodący paradygmat współczesnej urbanistyki, natomiast pozostałe nurty, zasadniczo wpisujące się w cele zrównoważonego rozwoju miast, mogą pełnić rolę dopełniającą, wspomagającą i precyzującą, aczkolwiek nie mniej istotną, a wręcz niezbędną w procesie implementacji.*” W takim ujęciu Doktoranta stawia założenie, że nadrzędnym i spajającym wszystkie koncepcje jest paradygmat zrównoważonego rozwoju. W tym kontekście, praca doktorska przedstawiona do recenzji stanowi cenny głos, który ma szansę stać się elementem dyskusji nad formą współczesnego miasta.

---

¹ Por. Za Rogers 2008, str. 20 - Thomas Robert Malthus (1766-1834) jako jeden z pierwszych zauważył, iż nagły wzrost populacji może doprowadzić do masowego głodu i wymarcia populacji, ze względu na zachwianie równowagi w naturze. Odnosił się tu do braku możliwości wytwarzania żywności. Dziś już jednak wiem, że produkcja masowa żywności nie stanowi problemu.

² „Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” – Rozwój zrównoważony, to jest taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie. – pro. Bâc D. P., 2008, str. 578 – „A history of the concept of Sustainable Development: literature review”

Doktorantka podjęła bardzo złożony problem, który trapi większość urbanistów. Dotyczy problematyki kierunku kształtowania współczesnych miast z zachowaniem synergii zawartej w teorii i polityce przestrzennej oraz w implementacji, realizacji zagospodarowania przestrzennego. Pytanie z natury bardzo praktyczne przekłada Doktorantka na formę debaty naukowej. Problem badawczy zaliczany jest do aktualnych i ważkich dotyczących próby opisanego procesu kształtowania współczesnych miast.

Zainteresowania Doktorantki koncentrują się na identyfikacji możliwości implementacji idei miasta zrównoważonego w Polsce, zwłaszcza w świetle dokumentów planistycznych na szczeblu krajowym i lokalnym. Doktorantka zauważa rozdzwięk między teorią zrównoważonego rozwoju, a praktyką realizacji zagospodarowania przestrzennego, dlatego pragnie zidentyfikować bariery i możliwości rozwoju wdrażania paradygmatu. Wybór ten należy zatem uznać za trafny, gdyż w zasadzie wdrożenie – zastosowanie w praktyce idei zrównoważonego rozwoju umożliwia opisanie złożoności i wielowarstwowości zagadnienia oraz zdiagnozowanie przyczyn, które obecnie wstrzymują wdrożenie tej idei.

Doktorantka przyjęła określone założenia badawcze, na które składają się: cel główny i 4 cele cząstkowe.

Cel główny jest czytelnie przedstawiony i dotyczy **„przeanalizowania aktualnej praktyki planistycznej oraz tendencji rozwoju przestrzennego Lublina przez pryzmat zasad kształtowania miasta zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju, a także wskazanie możliwości kształtowania zrównoważonej przestrzeni miejskiej Lublina w przyszłości.”** Zgodnie z Art. 13. 1 Ustawa o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki, Dz. U. nr 65 poz. 595 z dnia 14 marca 2003 r – „Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić **oryginalne rozwiązanie problemu naukowego** lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe...”. Opisany w ten sposób cel pracy, nie rozwiązałby problemu naukowego ani nie stanowiłby oryginalnego rozwiązania projektowego lecz byłby opracowaniem eksperckim. Jednakże w opinii recenzenta Autorka w swojej pracy podjęła znacznie szerszy zakres opracowania, co ukazała w celach szczegółowych. Zdaniem recenzenta celem podstawowym pracy było zebranie i usystematyzowanie wiedzy na temat implementacji idei zrównoważonego rozwoju we współczesnej mieście, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości wdrożenia w Polsce na przykładzie miasta Lublina. Na tej bazie Doktorantka przedstawiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego poprzez zaproponowanie opisu charakterystyki przestrzennej miasta zrównoważonego – str. 130-140, który następnie przetestowała na przykładzie Lublina.

W pracy postawiono jedną główną tezę badawczą, która rozpoczyna się stwierdzeniem **„Pomimo, że idea zrównoważonego rozwój miast jest deklarowana w dokumentach legislacyjnych i strategicznych w Lublinie...”** Podobnie jak w postawionym celu, tak i tutaj Autorka zbyt naciska postawiła na konkretny przypadek miasta. Badania naukowe zaś mają na celu „udowodnienie lub zaprzeczenie prawdziwości postawionych hipotez przez opis, wyjaśnienie badanych zjawisk i faktów oraz ich interpretację, co może prowadzić do tworzenia teorii lub praw obowiązujących w danej dziedzinie wiedzy.”³ Trudno jest na bazie jednego przypadku skonstruować owe teorie lub prawa. W takiej sytuacji będą się one odnosić do konkretnego jednego przypadku.

Doktorantka opisując zakres merytoryczny rozprawy określiła, iż pod względem merytorycznym interesuje ją proces implementacji teorii do praktyki. W rozdziale drugim identyfikuje ten proces na bazie metody logicznej argumentacji i studiów przypadków. Jest to niezwykle cenna część pracy bo na jej

³ Niezabitowska E. D., 2014, „Metody i techniki badawcze w architekturze”, str. 159

bazie kształtuje autorską wizję miast zrównoważonych. Tak powstaniowy zakres merytoryczny jest znacznie szerszy i w pełni wpisuje się w warsztat naukowy. Szkoda, że niej jest w szczególności sposób uwypuklony w strukturze dysertacji.

Pomimo zgłoszonych uwag co do treści postawionych celu i hipotez należy zauważyć, iż praca od strony metodologicznej została przygotowana poprawnie, na co składa się: wyraźnie zarysowany merytoryczny problem badawczy. Rozdziały zostały podzielone na podrozdziały pierwszego – i drugiego - rzędu, zgodnie z zasadą równości przypisanych podpunktów. Do realizacji postawionych w rozprawie zadań badawczych trafnie dobrano wykorzystane w niej metody, w tym krytyczną analizę piśmiennictwa z badanego obszaru, badania dokumentów planistycznych oraz własne badania empiryczne.

Przeprowadzone wnikliwe analizy procesów przemian przestrzennych Lublina, zawarte w rozdziale trzecim, czwartym i piątym odegrały w rozprawie kluczową rolę, gdyż w oparciu o nie **zweryfikowano pozytywnie hipotezę badawczą rozprawy.**

3. Struktura rozprawy i ocena merytoryczna

We „**Wstępie**” Doktorantka przedstawia problem badawczy skupiony wokół implementacji w miastach idei zrównoważonego rozwoju. Słusznie zauważa, że *„na poziomie władz samorządowych stan wiedzy na niniejszy temat jest nikły a interpretacja założeń raczej fragmentaryczna i powierzchowna..”* str.6. Dalej *„dostrzega potrzebę reorientacji i prawidłowego określenia celów polityki przestrzennej jako fundamentu dla ukształtowania spójnej wizji rozwoju przestrzennego Lublina”* i dalej zauważa potrzebę wykształcenia *„nowej formuły dla planowania przestrzennego kierującej się w stronę tworzenia zrównoważonej, dostępnej i egalitarnej przestrzeni miast”*. Na tej bazie buduje cały wywód rozprawy.

W tym rozdziale Doktorantka przedstawia także przedmiot pracy, cel pracy, tezy badawcze i metody badawcze, określa zakres badań, które zostały omówione w 2 części recenzji. Brakuje zaś słownika pojęć. Dość skromnie potraktowana jest też część pt. stan badań. W dalszej części lektury dysertacji zauważyć jednakże można bogate przywołania literaturowe.

W rozdziale I – *„Idea miasta zrównoważonego - geneza i charakterystyka idei”* Doktorantka przedstawiła istotę, genezę, determinanty rozwoju oraz koncepcje miast zrównoważonych. Autorka podkreśla, że obecnie istnieje potrzeba wypracowania holistycznego podejścia do gospodarowania i kształtowania przestrzeni. Zwraca uwagę na fakt, że *„idea miasta zrównoważonego stanowi wiodący paradygmat współczesnej urbanistyki, natomiast pozostałe nurty, zasadniczo wpisujące się w podstawowe cele zrównoważonego rozwoju miast, mogą pełnić rolę dopełniającą, wspomagającą i precyzującą, aczkolwiek niemniej istotną, a wręcz niezbędną w procesie implementacji”* – str. 41

Dużą wartość poznawczą ma podrozdział 1.3 – koncepcje miast zrównoważonych, gdzie Doktorantka szczegółowo opisuje idee kształtowania współczesnych miast zawartych w teoriach tj. compact city, smart city, connected city, smart growth, landscape urbanism, design with nature, resilient city, reurbanism, flexible city, green urbanism, ecological urbanism, sustainable urbanism. Czy zdaniem Doktorantki uwarunkowania kulturowe mają wpływ na transformację prezentowanych wyżej koncepcji?

Podsumowując ten rozdział słusznie zauważa, że *„cechą wspólną opisanych podejść jest dążenie do zrównoważonego systemu osiedleńczego w skali regionalnej i lokalnej, o ograniczonej obszarowo strukturze miejskiej, opartej na modelu skoncentrowanej dekoncentracji, który stanowi układ*

połączonych wzajemnie centrów miejskich i sprawnego systemu transportu publicznego, stanowiącym rdzeń struktury miejskiej.” – str. 62.

Rozdział II - „Proces implementacji idei miasta zrównoważonego” stanowi bardzo rozbudowaną część pracy, w której zawarto szeroki zakres. W pierwszych trzech podrozdziałach Doktorantka odnosi się do polityki przestrzennej od skali globalnej do lokalnej. Dużą wartość poznawczą ma zestawienie w tabeli 7 Kamienie milowe zrównoważonego rozwoju, gdzie zaprezentowane są kluczowe dokumenty i wydarzenia rangi globalnej i europejskiej. Słusznie zauważa i streszcza treści w nich zawarte. Prezentuje w sposób syntetyczny kluczowe strategie i substrategie dla polityki miasta zwartego. Na tym tle mam pytanie do Doktorantki, które z nich opisane w tabeli 8 - określone w stopniach 1-5 uważa, że stanowią największe wyzwanie do implementacji?

Kolejno prezentowane są w sposób komplementarny treści związane z polityką przestrzenną w Polsce i w Europie. Studium przypadków zaprezentowane w podrozdziale 2.5. - Implementacja - doświadczenia praktyczne - pozwoliło Doktorantce na utworzenie katalogu podjęć do kwestii wdrażania idei zrównoważonego rozwoju. Zaprezentowano różne podejścia w układzie skali: od całościowe, systemowe (transport i zieleń), masterplany i projekty przestrzeni miejskich. Przeprowadzone badania pozwoliły na stworzenie autorskiego **opracowania charakterystyki przestrzennej miasta zrównoważonego** (tab. 11 - tab. 15), która przedstawia syntezę założeń uporządkowanych w pięciu kategoriach i trzynastu podkategoriach. Tą część pracy uznaję za **szczególne osiągnięcie** i uważam, że ta **część pracy jest potwierdzeniem predyspozycji Doktorantki do pracy naukowo-badawczej**. Na tym tle rysuje się pytanie, czy zdaniem Doktorantki kategorie i podkategorie występują w systemie hierarchicznym i powiązanym ze sobą?

W prezentowanej charakterystyce zabrakło natomiast opisu jakimi wskaźnikami - miernikami można zbadać dane podkategorie. Jeśli takowe pojawiły by się w opisie charakterystyki, wówczas materiał ten miał by szansę wzbogacić ewaluację przeprowadzaną przez Polski Komitet Normalizacyjny, w ramach CERTYFIKACJI INTELIAGENTNE MIASTA.

Teoretyczna część pracy (obejmująca omówione rozdziały), osadzona w literaturze przedmiotu, poprawna merytorycznie, poza aspektem poznawczym ma także walor dydaktyczny. Doktorantka wykazała się tu bardzo dobrą znajomością podjętej problematyki, zdolnością dostrzegania dylematów i prezentacji własnych sądów.

Rozdział III, IV, V to empiryczna część pracy pt. **Możliwości implementacji idei na przykładzie Lublina**. Doktorantka prezentuje założenia oraz wyniki przeprowadzonych dogłębnych badań nad stanem zagospodarowania przestrzennego miasta Lublina. Badanie polegało na opisie uwarunkowań i polityki przestrzennej miasta. Na tej bazie sformułowano tendencje współczesnych przemian urbanistycznych Lublina. Autorka słusznie zauważyła symptomy rozwoju w kierunku zrównoważonego rozwoju, w tym objawy policentryczności i potencjał wielofunkcyjności, dogęszczanie istniejących struktur, intensyfikacja, transformacja, a także zauważyła istotę kształtowania polityki zrównoważonej mobilności, w tym rozwoju systemu przestrzeni publicznych. Następnie Autorka zdiagnozowała problemy przestrzenne Lublina, które usystematyzowała przedstawiając: problem, przykład, a następnie opisując skutek przestrzenny. Zebrany materiał empiryczny umożliwił jednak Doktorantce diagnozę i ocenę aktualnych działań i efektów. Do tego etapu posłużyła Doktorantce odpracowana pod koniec II rozdziału *charakterystyka przestrzeni miasta zrównoważonego*. W ocenie Autorki dość krytycznie wypadł stan możliwości implementacji idei zrównoważonego rozwoju miasta Lublina. Zabrakło mi jednak w niej szerszego spojrzenia i pewnej refleksji na temat czasów transformacji ustrojowych i związanych z tym dynamicznych przeobrażeń ostatnich 25 lat. Proces implementacji studiów przypadków opisywanych w rozdziale II –jak na przykład Vauban czy Rieselfeld, Fryburg, Niemcy (gdzie recenzentka jako studentka odbywała praktyki jako studentka) rozpoczęty był w połowie lat 80-XX

wieku. Budowa założenia osiedli rozpoczęła się na początku lat 90-tych XX wieku, a proces budowy zakończono po 20 latach. Od momentu zauważenia potrzeby zmian, występuje potrzeba „cierpliwości”, oczekiwania na wdrożenie.

Z kolei, zakończenie rozprawy – **rozdział VI – Podsumowanie i wnioski** - prezentuje wnioski wynikające z przeprowadzonych badań i analiz. Ciekawym a jednocześnie mającym dużą wartość poznawczą był wniosek, że lokalny system planowania stanowił źródło niekorzystnych zmian. W dalszej części Doktorantka buduje rekomendacje możliwości implementacji idei miasta zrównoważonego w formie tabelarycznego opisu (tab. 22-25). Na tym tle zarysowuje się pytanie, czy zdaniem Doktorantki, taka potrzeba istnieje tylko w mieście Lublinie czy problem jest znacznie szerszy? Czy wypracowany przez nią schemat działań wspomagających implementację idei miasta zrównoważonego na poziomie lokalnego systemu planowania przestrzennego (str.273) posiada zindywidualizowany charakter czy też można go zastosować w innych jednostkach samorządowych w Polsce? Jakie są krytyczne elementy tego schematu, który są charakterystyczne dla Lublina, a które mogą być uniwersalne?

4. Wniosek końcowy

Magister inżynier architekt Anna Sawickiej zaprezentowała wysoki poziom wiedzy teoretycznej w zakresie problematyki, której dotyczy recenzowana rozprawa. Wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych, w sposób oryginalny realizując postawiony cel badawczy. Wybór tematu jest właściwy, cele badawcze zostały zrealizowane, a postawiona hipoteza badawcza zweryfikowana.

Mocną stroną recenzowanej rozprawy jest:

1. Trafny wybór tematu, który jest aktualny, o dużym znaczeniu dla wzbogacenia dorobku naukowego dyscypliny, jaką jest architektura i urbanistyka.
2. Kompleksowe podejście do wyjaśnienia istoty i możliwości implementacji idei miasta zrównoważonego.
3. Systemowy opis charakterystyki przestrzennej miasta zrównoważonego
4. Systemowy opis możliwości implementacji idei miasta zrównoważonego
5. Bardzo dobra znajomość omawianej problematyki i właściwie dobrane metody, które pozwoliły na formułowanie prawidłowych ocen i stawiania wniosków.
6. Czytelna prezentacja wyników w postaci autorskich schematów i tabel podsumowujących i streszczających treści.
7. Dobry warsztat badawczy, w pełni potwierdzający przygotowanie Doktorantki do pracy naukowo-badawczej.

Za słabą stroną recenzowanej rozprawy uznaję niezbyt trafnie postawione: cel główny i teza badawcza oraz rozpisywanie się – może niezbyt często, ale jednak – bez podsumowania w formie drobnej konkluzji czy małej syntezy.

Reasumując, uważam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr inż. arch. Anny Sawickiej pt. zatytułowana „**Miasto zrównoważone możliwości implementacji idei na przykładzie Lublina**” odpowiada merytorycznym i formalnym wymogom stawianym rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

dr hab. inż. arch. Justyna Martyniuk-Pęczek, prof. PG